

החטופה הראשונה: סיפורה המטלטל של דינה

ברסלבר וחבדני"ק רכבו על אופנוע והתרחשה תאונת דרכים. שניהם נהרגו במקום ל"ע ובבית דין של מעלה נשפטו לגיהנום. הברסלבר פרץ בצעקות: "רבי נחמן, הבטחת שמי שיתפלל על הציון שלך, תתפוש אותו בפאות ותוציא אותו מהגיהנום". יצאה יד מגן עדן ומשכה את החסיד לעולם שכולו טוב.

גם החבדני"ק פרץ בצעקות: "רבי, כל חיי התמסרתי לשליחות שלך, אנא תמשוך אותי מהמקום הארור הזה". יצאה יד מגן עדן, הושיטה לו דולר לצדקה ואמרה: 'אתה תהיה השליח בגיהנום...!'

יש סוד קשה שמשותף לכל היושבים כאן: כולנו נאבקים בכל רגע על החיים המוסריים שלנו. כל מעשה טוב בא מתוך קושי לתת לו את הכבוד הראוי, כל תפילה היא קרב להתמסר מתוך ריכוז ושמתח הנפש, ואנו נלחמים בינינו ובין עצמנו לדחות תאוות שונות ומשונות.

אבל אף אחד לא מדבר על זה. כי זה נגד החוק. האידיאל הוא להיות צדיקים קדושים שלא נמצא רבב על בגדם וכל מי שאינו עומד בתקן – אינו בגדר איש.

אולם הפער בין הרצוי הדמיוני והמצוי המעשי גורם נזקים. הוא מוביל לתחושת חוסר שייכות, לכך שבתוך תוכנו נרגיש זרים לעבודת ה'. בפנים מגיעים למסקנה קשה שאין לנו מה לתרום ואנו לא האישיות הנעלית עליה מדברת התורה.

ובכן, הבה נרד מהדמיון אל המציאות: ה' ברא עולם של נאבקים ולא של שלמים וזאת בדיוק הזירה בה מתרחשים החיים. מה שנראה קטן ולא משמעותי – הוא הסיפור שבשבילו נברא העולם. אנו פועלי בניין, כורי פחם, דולי יהלומים מתוך הבוץ ולוחמי חושך. המאבק הוא סוד ויסוד החיים שלנו.

כדי להבין את התפיסה המהפכנית, הבה נעלה שתי קושיות חמורות על פרשה חמורה: איך יעקב ולא הפכו להיות אשמים במעשה דינה? מה פתאום חז"ל מגלגלים על זוג הצדיקים הללו את ההתפתחות המזויעה עם הבת שלהם?

יעקב אבינו חזר ארצה עם כל משפחתו הענפה והתכוון ליישם את שליחות האבות בהקמת עם ישראל בארץ ישראל. דינה, בתו היחידה, יצאה לראות בבנות הארץ [היא באה מבית של בנינים ולא היו לה חברות...] והיא נחטפה לבית ראש העיר. תחושת העלבון של בני יעקב התפרצה, "הכזונה יעשה את אחותנו?!", והם הגיבו במעשה קיצוני של חיסול העיר כולה.

1. בראשית לד, א: ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ – רבי אברהם בן הרמב"ם: 'אשר ילדה ליעקב' – אע"פ שזה ידוע [ולמה משרבבים שמו של יעקב לתוך הסיפור?]

כאן מתפלאים המפרשים על העובדה שהתורה מדגישה את שמות הוריה של דינה: וכי איננו יודעים מי היו?! אלא הדבר נרשם לגנאי להם. יעקב אבינו נשא אחריות לאסון, שכן קודם בשעת המפגש עם עשו, העביר את כל משפחתו לפני אחיו והחביא את דינה כדי שהרשע לא יביט בה וירצה לשאת אותה לאישה. זה נחשב לחטא כי דינה הייתה מסוגלת להחזיר את עשו בתשובה.

חז"ל יוצאים מנקודת הנחה פמיניסטית, לפיה 'אישה בונה אישה הורסת' ו"דרך גברים לילך אחר דעתם של נשים", ולכן דינה הייתה מסוגלת להטות את לבו של עשו בתשובה. וכיון שיעקב הרחיק אותה מיהודי נימול שיכול לשאתה בהיתר, התגלגל למצב חמור שהנערה נפלה באונס אצל גוי ערל.

בראשית רבה עו, ט: [למדנו קודם לגבי המפגש עם עשו] ו'יקם בלילה ההוא וייקח את שני נשיו ואת שתי שפחותיו ואת אחד עשר ילדיו' – ודינה היכן היא? נתנה בתיבה ונעל בפניה, אמר הרשע הזה עינו רמה היא שלא יתלה עיניו ויראה אותה וייקח אותה ממני ... אמר לו הקב"ה ... מנעת חסדך מן אחר, דאילו נישאה לו לא זינתה ... לא בקשת להשיאה למהול הרי היא נשאת לערל, לא בקשת להשיאה דרך היתר הרי נשאת דרך איסור וזהו שכתוב 'ותצא דינה בת לאה'!

וכל אחד נדהם: האם זאת דרך חדשה לקרב אנשים בתשובה?! לשלוח אישה לחזית?! לחבר בת צדקת לאיש מושחת כמו עשו - אדם שבגיל 15 רצח את נמרוד כדי להשיג את בגדי הצייד שלו?!

פירוש תורה תמימה בראשית לב הערה ט: צריך ביאור היכן מצאנו כהאי גוונא שיהא חובה על אדם למסור את בתו לרשע שמא תחזירנו למוטב? והלא כנגד זה יש חשש שמא יחזירנו הוא לרשעה?

זאת לא רק תמימה רגשית, אלא גם הלכתית:

שולחן ערוך אבן העזר נ,ה: אם קלקל המשודך מעשיו, יכולה המשודכת לחזור בה.

במקרה שהמשודך קלקל מעשיו, זאת עילה לפירוק השידוך. איש אינו אומר למשודכת: 'אדרבה, תצאי לשליחות בגיהנום...'. חז"ל קובעים (פסחים מט): "כל המשיא בתו לעם הארץ, כאילו כופתה בפני האריה". כלומר, המשיא בתו לאדם נבער, קושר רגליה בפני אריה משחר לטרף. וקל וחומר במדובר כאן, שעשו ודינה לא חלמו להשתדך ויעקב לא אמור להידרש ליזום מפגש ביניהם.

ובכלל, מנין שדינה מסוגלת להחזיר אותו בתשובה? אדרבה, אולי עלולה להיות מושפעת ממנו? הרי כבר שרה תבעה לגרש את ישמעאל מהבית כדי להרחיק את יצחק מחברתו הרעה, כדברי המשנה באבות "הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע" ו"אוי לרשע ואוי לשכנו"? ידוע הסיפור על גדול תלמידי רבן יוחנן בן זכאי, רבי אלעזר בן ערך, שהלך לעיר החטאים, דיומסית ושכח שם את תלמודו, עד שקרא "החרש היה לבם" במקום "החודש הזה לכם". ואם כך קרה לגדול החכמים ש"מכריע את כל חכמי ישראל", מה תאמר נערה צעירה שנשלחת לבדה לבית עשו?!

אכן, בעלי המוסר אומרים כי הטענה נגד יעקב הייתה **שטרק בחוזקה מדי** את התיבה בה הסתתרה דינה. הוא לא נאנח כשהסתיר אותה מעשו, שכן לא הרגיש קשר ואכפתיות לאחיו. ועדיין נראה שהמדרש מחייב בירור עמוק יותר.

המדרש הבא קשה להבנה שבעתיים:

בראשית שם: ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב – רש"י: בת לאה - ולא בת יעקב?! אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית הייתה, שנאמר 'ותצא לאה לקראתו'!

העובדה שהתורה מתחילה ומזכירה את לאה, אומרת שגם אימא שלה שייכת לעניין. אצלה יש קשר ישיר לתוך האסון הקשה: דינה הייתה 'יצאנית' כמו אימא שלה, כיון שאצל שתיהן נאמר "ותצא".

וכל אחד מורט את השערות: מה חטאה לאה? מה פתאום לקחת צדקת שלא עוללה רעה ולהפיל אותה לתוך הטינופת? במיוחד **רש"י עצמו** פירש שיציאת לאה לקראת יעקב הייתה משובחת, להרבות שבטים ולכן זכתה לפתיחת הרחם באותו הלילה, אחרי שכבר היה "ותעצור מלדת". איך אפשר אפוא להפוך את הקערה ולהטות את הביטוי הנפלא למעשה 'יצאנות' נורא?

בראשית ל,טז: ויבא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו ... וישכב עמה בלילה הוא: וישמע אלוקים אל לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי – רש"י: הקב"ה סייע בו שיצא יששכר משם.

מדרש הגדול מוסיף דבר יפה: יששכר התברך בהיותו "חמור גרם", שנושא על שכמו את עול לימוד התורה במסירות ודבקות. הדבר קרה בזכות מסירות נפשה של לאה, שהייתה מחכה לשמוע את חמורו של יעקב שב מן השדה ומיד רצה לקבלו בחוץ, כדי שיבוא לאוהל שלה ולא של אחרת מהנשים.

מדרש הגדול: מלמד שיצאת לקראתו [לשמע] קול החמור [שרכב עליו יעקב], לכן נשכרה ויצא ממנה יששכר, שנאמר בו 'יששכר חמור גרם'.

הכרח לומר שההיפך הוא הנכון. כוונתו של רש"י היא ליצאנות למעליותא, **לשבח ולהעצים** את כשרון היציאה של לאה ודינה ובכך לבאר את יסוד העניין כולו ואת חטאו של יעקב: דינה כמו אימא שלה, ניחנה **ביכולת לחולל מהפך**. לשנות את החוץ ולסחוף לטוב את מי שמרד. דינה רכשה את הגישה העוצמתית לחיים מאימה ולכן יעקב חטא בכך שמנע אותה מעשו.

אכן נשים לב שרש"י לא העתיק את המשך דברי המדרש, מקור דבריו. המדרש אומר דברים קשים בגנותה של לאה ודינה (שיצאו מקושטות לרחוב כמו יצאנית), ואילו רש"י משמיט את הדברים, שכן כוונתו היא לערוך השוואה הפוכה, למעליותא, ולומר שדינה ניחנה בנפש מהפכנית כמו אימה.

עלינו להבין תחילה את דמות הענק של לאה ותרומתה הנצחית להקמת ישראל. הבה נפתח את אחת המערכות מעוררות ההשראה שמוביל הרבי בספר בראשית (ליקוטי שיחות לה עמוד 153).

ג. ספר בראשית מספר סיפור תמוה: יעקב נאבק כנגד הגורל שלו. הוא מבקש לשאת אישה אחת, אבל ההשגחה מחברת אותו עם אישה אחרת. הקרב מתנהל בשלוש מערכות – בליל החתונה, בחיים עצמם ובקבורה במערת המכפלה.

יעקב הגיע לחרן, התיישב בבית לבן והחל לעבוד את צאנו. אחרי חודש שאל לבן "הגידה לי מה משכורתך", וכאן התרחש הפלא הראשון: יעקב מבקש לשאת את הבת הצעירה. נחשוב על זה: ללבן יש שתי בנות, שתיהן מוצלחות ויראות שמים, ובכל זאת יעקב מבקש לשאת את הצעירה. למה? במיוחד שברור שהדבר פוגע חמורות בכבודה של הבת הגדולה.

לבן הסכים ויעקב הלך לעבוד שבע שנים בשדה. הגמרא מספרת (בבא בתרא קכג) כי רחל הזהירה אותו מראש שזה לא יעבוד, משום ששום אבא הגיוני לא ייתן לבתו הצעירה להתחתן לפני בתו הגדולה, אבל יעקב הרגיע אותה בכך שהם יקבעו "סימנים" אותם תלחש באוזנו כשייכנסו לאוהל אחרי החופה. הדעת זקנים אומר כי הקוד היה המילה "חנה", שהוא ראשי התיבות של שלוש המצוות המוטלות על האישה: "חלה, נידה, הדלקת הנר".

הגיע ליל החתונה ובשלב כלשהו פשטו את שמלת הכלה מרחל והלבישו אותה על לאה¹. רחל, בטוב לבה, ריחמה על אחותה ומסרה לה את הסימנים. בבוקר גילה החתן התמים ששיקרו אותו. הוא זעם על לבן, אבל זה הצטדק בטענה הכי הגיונית: איך חשבת שאתן להשפיל את הבת הגדולה שלי? אכן האור החיים הקדוש מעלה את השאלה על **יעקב עצמו**: איך לא חש לכבוד לאה?

החזקוני עונה בפשטות: לאה הייתה שייכת לעשיו ורק היה חסר ליעקב לקחת את אשתו המיועדת, אחרי שלקח ממנו את הברכות והבכורה ועשו נשבע להורגו. שכן מעת שנולדו הבנות היה סיכום מוקדם בין רבקה ללבן: "הגדולה לגדול והקטנה לקטן".

2. חזקוני: 'ברחל בתך הקטנה' – שאם אשא הבכירה יבוא עשו ויאמר לא דייך נטלת בכורת וברכתי אלא אף אשתי?! [שכן היה סיכום בין רבקה לאחיה לבן: הגדולה לגדול והקטנה לקטן]?!".

[נעיר בדרך אגב כי בכך מובן גם הצד של לאה: כיצד הסכימה להיכנס תחת אחותה ולהכריח את יעקב לשאת אותה? אלא לאה נשאה טענה חזקה: אני אמורה להתחתן עם הגדול והרי אתה קנית את הבכורה מעשו ובמילא אתה הגדול. אינך יכול לקחת את בכורת וברכות הגדול ואת אשת הקטן.

יש לכך רמז בתורה: **בראשית כט, כה: ויהי בבקר והנה הוא לאה.**

בתורה יש "כתיב" ויש "קרי", יש את לשון התורה ויש את הדרך בה קוראים את המילה. כאן כותבת התורה "והנה הוא לאה" – כאילו **שיעקב הוא לאה!** (ורק הקריאה "והנה היא לאה"). שכן יעקב בתור הבכור שייך ללאה ולא לרחל.

ראיתי מביאים בשם התבואות שור, מגדולי רבני פולין לפני 400 שנה, שהדבר רמוז במדרש נפלא. המדרש מדבר על הרגעים שאחרי גילוי התרמית, השמש האירה ויעקב הבין מה עוללו לו:

¹ איך רימו את יעקב? א. יש דעה במדרש שלא רחל היו **תאומות זהות** (כמו יעקב ועשו שהיו תאומים) והיה קשה להבחין ביניהן. ב. המדרש אומר שהחתונה הייתה בערב שבת וכאשר נכנסה השבת הורה לבן לכבות הנרות ונוצר חושך. ג. והוא העיקר: יעקב עבד עבור רחל **שבע שנים בשדה** ומן הסתם היה חסידישער בחור שלא הרבה לפגוש את כלתו במשך שנות האירוסים (שהרי לא היו נשואים) ולכן לא הכירה היטב...

תנחומא ישן ויצא יא: כיון שעמד בבוקר ראה והנה היא לאה. אמר בת הרמאי, למה רימית אותי? השיבה לו: ולמה אתה רימית אביך? כששאל 'האתה זה בני עשו', אמרת לו 'אנכי עשו בכורך'.

יעקב ולאה לא היו תינוקות, מדובר היו על שני גדולי עולם, רגלי המרכבה של השכינה העליונה. לאה העלתה טענה עמוקה: אתה כל הזמן מתעקש להחליף את עשו אחיך ולהיות הבכור, הצגת את עצמך לאביך בתור "אנכי עשו בכורך" ולכן אתה ראוי לשאת את הבת הגדולה של לבן – כלומר אותי!].

כאן מתרחש הפלא השני: במקום לומר כמו יהודי ירא שמים "מה' אישה לאיש!", אמנם רציתי את רחל אבל קיבלתי את לאה וכנראה היא השידוך המיועד לי. אפילו בתואל ולבן הרשעים אמרו "מה' יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב". בכל זאת יעקב אינו נסוג, אלא מתעקש לשאת גם את רחל (ומקבל החלטה מורכבת לחיות עם שתי אחיות, דבר שיהפוך להיות אסור אחרי מתן תורה).

מנגד, כשם שהוא מתחזק באהבתו לרחל, ככה הגורל פועל נגדו והוא כמעט לא מספיק ליהנות מהחיים המשותפים עמה. חולפות שבע שנים מייאשות עד שרחל יולדת את יוסף ובעת לידתה השנייה היא מתה באופן פתאומי. לפי ה"סדר עולם" היא התחתנה בת 22 ומתה בגיל 37 וכך חיה לצד יעקב בסך הכול 15 שנה כשחצי מתוכן הן קודרות וכואבות. במקביל, דווקא לאה היא זו שיוולדת את רוב בניו של יעקב ומאריכה יותר ימים כדי לגדל ולחנך אותם.

הסיבוב השלישי הוא בחיים שאחרי החיים: רחל נקברת לבדה על אם הדרך אפרתה היא בית לחם ולאה היא זאת שקבורה לצדו של יעקב אבינו כבר 3500 שנה.

התמיהה עולה מאליה: למה יעקב אוהב את רחל? ומנגד, מדוע ה' מתעקש על לאה?

התורה מסבירה: יעקב אהב את רחל כי הייתה **יפת תואר ויפת מראה**, בעוד שעיני לאה רכות. כמובן, אפשר ללמוד זאת ברמת הפשט, אבל אנחנו שואפים לייחס לאבות הקדושים שהיו 'מרכבה לאלוקות', מימד עמוק יותר של מבט על החיים. הבה ניכנס לעניין עם סיפור מרתק מהתלמוד, מסוג הסיפורים שאין דרך להבין אותם לולי המבט הפנימי של פנימיות התורה:

3. ברכות ה,ב: רבי אליעזר חלה את חוליו האחרון. נכנס רבי יוחנן לבקרו ונפל האור על יופיו של רבי יוחנן. החל רבי אליעזר לבכות. אמר רבי יוחנן: למה אתה בוכה? אם משום התורה שלא התייגעת, הרי למדנו 'אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים'. אי משום חסרון הפרנסה, לא כל אדם זוכה לשני שלחנות. ואי משום פטירת הבן, הוציא רבי יוחנן עצם והראה שזה העצם של בנו העשירי שנפטר. השיב רבי אליעזר: **על היופי שלך שיבלה בעפר אני בוכה**. הסכים רבי יוחנן שעל זה ראוי לבכות ובכו שניהם.

זה לא יאומן: לא בוכים על תורה, לא על פרנסה, אפילו לא על אסון הילדים ל"ע, רק על אובדן היופי!.

כאשר התורה כותבת יופי, היא רוצה לתאר **שלימות**. פנים כאלו שמשקפות אצילות ורוממות רוח. הרבה אנשים שנפגשו עם הרבי מליובאוויטש תיארו את העיניים הכחולות שהביעו אהבה ורגישות אין סופיים (ראו עוד כמה דוגמאות בהערה²). נכון, יש להבדיל יופי בהמי שמעורר את היצר, אבל יש יופי נעלה המעורר יראת כבוד ואפילו יראת שמים.

התיאור של רחל כ"יפת תואר" נועד לתאר את הצדקות שלה כאדם שנולד ישר, אדם שקיבל את הטהרה שלו מלמעלה. אישה שוויתרה על הסימנים הסודיים שלה כדי שלא לפגוע באחותה.

לאה, לעומתה, לא הייתה יפה, אבל הסוד שלה נמצא במילים הבאות: "ועיני לאה רכות". מה כוונת התורה? למה לספר את זה? איך אפשר לזלזל בבת ישראל ולספר לכל הדורות שרחל הייתה יפה

² ראו גיטין נח על היופי של רבי ישמעאל, בתו ובנו, שהעיד על עומק קדושתם. לקו"ש יט/83 על "שאיין האישה אלא ליופי". והנה סיפור: בימי השבעה של האדמו"ר הרי"ץ, הרבי סיפר כמה סיפורים המבטאים שהאדמו"ר הקודם נועד מלידתו להיות מנהיג ישראל (תורת מנחם תש"י/4). ביניהם: כאשר היה בן 5, הוא ישן במיטה, ועל ידו למד הרבי הרש"ב עם אחד החסידים. הילד היה יפה תואר ופניו האירו ואותו חסיד אמר לאביו שיופי הפנים מעיד על **טהרת המחשבה של הילד** [או טהרת המחשבה של ההורים בעת הזיווג]. התעורר אצל הרבי רצון לתת נשיקה לילד, אך החליט להמיר את הנשיקה ב'נשיקה חסידית' וכתב את המאמר 'מה רבו מעשיך ה'. ראו גם תורת מנחם תשיט א/4 בביאור "יפת תואר ויפת מראה" ברוחניות.

בעוד שאחותה הגדולה לא יפה? יתירה מכך: איך אפשר לפגוע בעיניה של האישה והגמרא אומרת ש"כלה שעיניה יפות אין כל גופה צריך בדיקה?".

אלא כאן נמצא סוד העוצמה של לאה: לאה היא הנאבקה והמתקנת. הגמרא מסבירה ש"עיני לאה רכות" – מבכי, שהייתה עומדת על פתחי דרכים לשמוע על מעללי עשו ולזעוק שאינה רוצה בו.

בבא בתרא שם: ועיני לאה רכות - מאי רכות? אילימא רכות ממש, אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב ... בגנות צדיקים דבר הכתוב?! ... אלא שבח הוא לה: שהייתה שומעת בני אדם אומרים שני בנים לרבקה שתי בנות ללבן, גדולה לגדול וקטנה לקטן ... והיתה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה.

אם רחל היא הצדיק, לאה היא בעל התשובה: אם רחל נועדה לספוג את מה שקיבלה מלמעלה, לחבק את המזל הטוב שלה, לאה נועדה ליצור את הטוב. לכתוב גרסה חדשה ויותר טובה של עצמה. לאה סברה שהקב"ה יצר בני אדם – לא כדי שיקלטו לתוכם את מה שכבר קיים, אלא כדי שייאבקו נגדו! שייצרו את ההפתעה המושלמת של בריאת הטוב מתוך הרע.

כעת אפשר להבין את הוויכוח בין יעקב לקב"ה: יעקב רצה את רחל כי הוא רצה אישה מושלמת וילדים מושלמים! הוא רצה לייסד את עם ישראל על ילדים שהולכים ישר, שהעונג הבסיסי שלהם הוא קדושה ויראת שמים וויתור לאחרים. אבל ה' אומר לו: יעקב יקירי, לא בראתי עולם כזה. אני לא מחפש אנשים שיאספו מתנות, אלא שיהיו בעצמם המתנה. אני רוצה אישה נאבקה שתלד ילדים כאלו שייצרו את עולמם מחדש. הם לא יצעדו בדרך סלולה מלמעלה, אלא יסללו את הנתיב בעצמם.

כעת נעבור אל הדור הבא ונראה איך הכול עבד כפי התוכנית. רחל ילדה שני ילדים מושלמים כמותה, בגשמיות וברוחניות. יוסף שהיה יפה תואר ויפה מראה בגשמיות, וגם ברוחניות הוא "יוסף הצדיק". הנער שעומד לבדו מול אשת פוטיפר. עוד יותר מזה מובא על בנימין, שהוא האדם השלם בהיסטוריה, כמו שנאמר בגמרא (בבא בתרא ז,א) שהוא אחד מארבעה ש"מתו בעטיו של נחש". היינו ארבעה שמתו רק בגלל שנגזרה מיתה בעולם אבל בלא שום עוון שגרם לכך³.

מנגד, איך גדלו הילדים של לאה? אוהו, כאן יש את כל סוגי 'החולשות האנושיות'. ראובן הכעסן, שמעון ולוי כלי חמס מכורותיהם, ויהודה ותמר. אולם, מצד שני, הילדים של לאה הם אלו שהביאו לעולם את התשובה. הם אלו שהבינו לראשונה את הסוד כי הקשיים שלך הם המשימה שלך!

חז"ל אמרו: "ראובן פתח בתשובה תחילה". לאחר מעשה בלהה בו העביר ראובן בחופזה את מיטת יעקב לאוהל לאה, הוא התחרט על הפגיעה ביעקב ופתח בתשובה תחילה. הסברנו בעבר כי ראובן היה הראשון שלקח אחריות על חטאו. הוא יישר מבט אל הכישלון והכיר בו. האשים רק את עצמו. בעוד שאדם וקין האשימו אחרים, ראובן תלה את האשמה בחוסר הכבוד הפנימי שהיה לו לאביו.

זה המסר שהוא קיבל מאימא שלו: לחטוא זה לא תאונה, זו לא סטייה בלתי אפשרית מהנורמה. לחטוא הוא הזמנה לקבלת אחריות ולתקן.

המסר בולט שבעתיים בסיפורו הבלתי נתפס של יהודה: קרה מה שקרה בין יהודה לתמר והיא הרתה. הביאו אותה למשפט בפני יהודה, שהיה הדמות החשובה בעיר והוא גזר עליה מוות בשריפה. תמר לא רצתה להלבין את פניו ולא גילתה ממי היא מעוברת. היא מכרה את הבית, נפרדה מהחברים והתכוננה ללכת בשקט מהעולם.

הגיע בוקר השריפה, "היא מוצאת", כבר באו לקחת אותה לכיכר העיר והיא ביקשה בשקט מהעגלון שיעבור דרך הבית של הרב ויזרוק שקית קטנה. היה שם את העירבון, החותמת והפתילים שיהודה השאיר אצלה. תמר לא אמרה כלום והשאירה אצל יהודה את הבחירה מה לעשות הלאה.

יהודה קיבל את החומר, מסתמא נהיה לו שחור בעיניים, וכאן עמדו בפניו שתי אפשרויות: להיכנס למיטה, לכסות את הראש ולחכות שהשעתיים הבאות יעברו. תמר תעלה על המוקד ותיקח איתה השמיימה את הסוד. אבל יהודה בחר באפשרות השנייה: להיות "מענטש". הוא יצא החוצה וזעק שתי

³ בשיחה שם מעיר (לקו"ש לה/153 הערה 38) וכן ברשימות כ עמודים 9-128, שבפרטיות בנימין הוא הצדיק המושלם, ואילו יוסף הוא גם בעל תשובה, בחינת "יוסף ה' לי בן אחר".

מילים: "צדקה ממני". א. ממני היא מעוברת. ב. ושוב: לקח אחריות ואמר "ממני", כפירוש רש"י שם: אני אשם במה שקרה משום שלא נתתי לה את שלה בני.

מאיפה האומץ של גדול בישראל שהוא עצמו דן אותה לשריפה וכעת להודות שהוא האבא? זה החינוך שהוא קיבל מאימא שלו: אנחנו לא נהיה מושלמים, אנו לא נהיה יפים. היופי נמצא אצל בני הדודים שלנו, בני רחל. אנו נועדנו לתת לקב"ה נחת רוח מסוג אחר: תה עם נענע. חמצמצות שהופכת להיות אפשרית לאכילה.

למה הדבר דומה? מספרים על יהודי שנכנס לרבי מליובאוויטש שנמאס לו להיאבק ברמה הרוחנית. מה הטעם בכל העשייה שלי אם אינני מתקדם? אם אני נשאר אותה אישיות מורכבת שצריכה להילחם על כל מחשבה טובה ועשייה נעלית?

הרבי שאל מהו עושה בחייו? - "אומנות יוקרה. אני מוכר ציורי יוקרה במיליוני דולרים למשפחות אצולה". הרבי התעניין על עסקה לדוגמה שהוא עשה לאחרונה, והוא סיפר שבימים האחרונים מכר בעשרה מיליון דולר, ציור שנקרא "השקיעה", עבודה שמדגימה ילד וילדה שצועדים על החוף מול השקיעה. הרבי שאל: "אינני מבין מדוע אנשים משלמים כל כך הרבה על ציור כזה? הרי היו יכולים לשלוח צלם אל החוף, שינציח ילד וילדה שצועדים על החוף מול השקיעה והצלום היה עולה דולר אחד? במיוחד שהתמונה מדויקת יותר מהציור, והאומנות לא תהיה לעולם משקפת כמו התמונה?

האיש ענה: "רבי, מי מחפש דיוק, אנשים משלמים על הפתעה, על עמל ויצירה".

חיך הרבי ואמר: "תקשיב לעצמך, אתה ביטוי של מעלה. אתה עצמך נבראת בצלם אלוקים ואם הינך רוצה לדעת ממה אלוקים נהנה – תקשיב ממה אתה נהנה. אנחנו לא מתפעלים מדיוק, אנחנו מתרגשים הרבה יותר מהפתעה, מעמל ויצירה. וזה בדיוק הנחת ששואב הקב, מהעשייה שלך: היא לא מושלמת, אבל מי מחפש שלמות? היא חדשה, היא לא צפויה, היא נגד הזרם ובזה כוחה.

אותו דבר קורה בהמשך עם הערבות על בנימין (ואכמ"ל): אף שבהתחלה יהודה נטל חלק במכירת יוסף, אחר כך הוא מתקן הכול עם הערבות על בנימין ומבהיר שיותר לא יוותרו על אח שלהם. זה אותו יהודה שלמד מאימא שלו שכישלון הוא לא הסוף, הוא ההתחלה. הוא קריאה לפעולה.

ליקוטי שיחות חל"ה/3-152: דרכי עבודת ה' נחלקות בכללות לשתי דרכים: צדיקים ובעלי תשובה. וזהו החילוק בין עבודת בני לאה ובני רחל... עשרת השבטים שהשתתפו במכירת יוסף, אינם בדרגה דיוסף ובנימין שהיו צדיקים מעיקרא, אבל ענינים של בני לאה הוא עבודת התשובה, כמובא במדרש שראובן הוא 'פתח בתשובה תחילה'.

ויש לומר שיסוד החילוק בין השבטים הוא בהאימהות: רחל מורה על עבודת הצדיקים, יפת תואר ויפת מראה בלי מום, ולאה מורה על עבודת התשובה, שזהו ענין הבכיה דלאה, ועיני לאה רכות. וזהו שנאמר ביעקב 'ויאהב את רחל' כי מצד יעקב העיקר הוא עבודת הצדיקים, בתחום הקדושה עצמה.

כעת נוכל להבין תעלומה מרתקת שהתרחשה שנים מאוחר יותר: שני גדולי מלכי ישראל 'חוטאים', שאול ודוד, ואולם מתפתח הבדל תהומי בדרך ההתמודדות שלהם: דוד שומע מנתן הנביא את משל כבשת הרש ואומר מילה אחת: "חטאתי". בלי לטשטש ובלי למרוח, "חטאתי". שאול, לעומתו, שומע משמואל את חטאו באי הריגת אגג וצאן עמלק, ולא מסוגל להוציא את המילה "חטאתי". הוא מאשים את העם, את היועצים, את כולם... חוץ מאת עצמו.

המהרש"א מחדד כי חוסר היכולת של שאול להודות, גורם לו לאבד את המלוכה. זה לא החטא שגרם לאיבוד המלוכה (שכן לדוד נמחלו חטאים חמורים יותר), אלא העיקשות להכחיש את החטא.

מהרש"א שם: אמרו 'הבא לטהר מסייעין אותו מן השמים'... והוא בא לטהר והודה על חטאיו וקבל עליו יסורים ולכך מן שמים סייעוהו לשוב בתשובה שלמה. משא"כ בשאול דלא מצינו בו שהודה על חטא זה לפניו יתברך ולא קבל עליו יסורין ולכך עלתה לו במלוכה.

למה זה קרה? במיוחד שעל פי פשט, החטא של שאול היה יותר קל ממה שקרה עם דוד?

הביאור פשוט: דוד הוא בן לאה, הוא גדל במשפחה של נאבקים שיודעים שתפקידם לחפש אוצרות בתוך הלכלוך. הגמרא אומרת עליו את הביטוי המדהים: "קופה של שרצים תלויה בצווארו", שכן הוא בא מתמר ומרות - שתי מערכות ייחוס מפוקפקות. ולכן דוד חי בגישה כזו שבעולם אין יופי טהור, יש מאבק להיות כל יום יותר טוב מאתמול. **הוא חוטא ועושה מזה ספר תהלים של שירות ותשבחות...**

שאול, לעומתו, הוא בן בנימין משבט רחל. הוא גדל במשפחה של אנשים יפים ומי שגדל בעולם מושלם – לא יכול לצאת לרחוב עם שריטה על המצח... הוא לא מכיר יופי שאינו טהור.

ה. כעת אפשר לשוב אל השאלה המרכזית ולסגור את הקצוות: דינה היא הבת של לאה. היא ההמשך הנשי של אותה השקפת עולם נאבכת התובעת להפוך חושך לאור. לכן דינה הייתה מסוגלת להניע את חייו של עשו לכיוון חדש לחלוטין.

דינה הייתה פותחת את העיניים של עשו ליעוד ההיסטורי שלו: נולדת להיות **המאסטר של הנאבקים והמתקנים**, אתה נועדת להיות זה שיוכיח **שהרע הוא קריאה לתיקון ולהתחלה חדשה**. כשאתה תשקם את עצמך ייגרם נחת רוח עצום בכל העולמות, בצורה שאחריך הצדיק אינו יכול לחולל כמותה. אבל יעקב אבינו – בעלה של **רחל הצדקת** – נאמן לשיטתו לייסד את עם ישראל על צדקות בטהרתה, מרחיק את דינה מעשו ובכך מונע את אפשרות תיקון אחיו.

לקו"ש שם: זו כוונת רש"י 'על שם יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית הייתה', לפי שתכונה זו של דינה לפעול בחוץ, באה בירושה מלאה שתוכן עבודתה הוא בחוץ, להפוך את הרע שבחוץ לטוב.

בהערה⁴ הובא סיפור עוצמתי מהבעש"ט הקדוש.

[לשלמות העניין ראו בהערה התייחסות לשאלה חשובה שעולה כאן⁵].

ד. כיהודה ועוד לקרא אולי אפשר להוסיף לעניות דעתי נקודה מרגשת: איפה יעקב אבינו תיקן את העניין? מתי בכל זאת ביטא את ההערכה העמוקה שלו לגישת לאה?

⁴ ערב ראש השנה נכנס הבעש"ט להיכלו במז'בוז' ונעצר בכניסה. במקום להתקדם לבימתו הגבוהה בראש בית הכנסת ולאפשר לחזן להתחיל את תפילת החג ביחד עם המוני האורחים שהתקבצו מכל הסביבה להתפלל ביום הקדוש עם צדיק עולם, משום מה התעכב הבעש"ט בכניסה ולא התקדם. אחרי המתנה של דקות ארוכות, הזדקף במבט של אושר ומיהר למקומו. אחרי החג ביקשו התלמידים להבין מה קרה. הוא סיפר: בערב החג ביקר בעיר יהודי שלא היה כאן עשרות שנים. הוא גדל כירא שמים, אבל בנערותו עזב הכול ועבר אל הצד השני. הוא נשא אישה נוכרייה וחי חיים גויים גמורים. בערב החג נקלע לעיר וראה את הרחוב מלא אדם. הוא עצר ילד ושאל מה קרה היום? הילד השיב בהתרגשות: "הלילה ראש השנה, הקב"ה יישב על כיסא מלכות ויעביר לפניו את כל בני האדם כבני מרון. הוא ישמע אותם מבקשים למלוך עלינו וייעתר לנו". היהודי שמע ולבו נסדק. מראות הילדות שבו אליו, אבא שעורך קניות לחג ואימא שמכינה את סימני החג, והוא החליט להישאר כאן לתפילת ליל ראש השנה.

כשנכנסתי לבית הכנסת, ראיתי אותו לוקח סידור ומתחיל למלמל. התעכבתי לשמוע. הוא אמר: "רבש"ע, מה אומר לפניך? כל מה שאסרת – עברתי, כל מה שציווית – ביטלתי. מה אומר? יודע מה רבש"ע? אמנה כאן את כל החטאים שאני זוכר כרגע ויהיה לפניך כקרבן כליל ועולות". הוא עמד ודיבר ושמעתי את הרחש בשמים מהתשובה שלו, אמרתי לעצמי כי לא כדאי לי להתפלל עכשיו. איש לא יקשיב לי. לכן המתנתי עד שהוא סיים והשתחלתי להתפלל בזכות נחת הרוח מהגעגוע של הבן השב הביתה.

⁵ בסוף השיעור עולה השאלה **למה לאה לא חטאה בכך שבכתה ונמנעה מללכת לעשו?** הרבי עונה בשיחה שאצל לאה עוד לא היה מבורר כוחה להשיב בתשובה וזה התברר רק בדור הבא כשפרטי התכונות שלה התגלו אצל דינה. עוד שמעתי שכשעשו היה אמור להינשא ללאה הוא היה צעיר ברתיות הדמים, רוצח וגונב נשים מבעליהם. משא"כ אצל דינה שכבר היה אדם מיושב קרוב למאה שנים. **מאבא שלי שמעתי וארט נפלא: כשדינה הייתה הולכת לעשו, זה היה בשליחות הרבי – יעקב אבינו – ובמילא הייתה נשמרת, משא"כ לאה שהייתה הולכת בכוח עצמה, וד"ל.**

המילים האחרונות של יעקב בעולם היו בקשתו להיקבר במערת המכפלה ושם הוא מדגיש מילים מהממות: 'שמה קברו את אברהם ושרה, שמה קברו את יצחק ורבקה ושמה קברתי את לאה!'

פתאום הוא מזכיר את לאה ומבקש להיקבר על ידה. האישה שהיתה "שנואה" - שבכל לידה הביעה תחנונים "עתה יאהבני אישי", "עתה ילוח אישי אלי", "עתה יזבלני אישי" - בסוף חייו הוא מבקש להיטמן על ידה ולא על יד רחל בדרך אפרתה.

יש לומר כי בסוף ימיו, יעקב הבין את התרומה המשמעותית של לאה לחייו (ולכנסת ישראל בכלל). יעקב הביט מסביב וראה איך "מיטתו שלימה", איך כל הילדים נמצאים סביב המיטה שלו, יראים ושלמים, איך זכה למה שלא זכו אביו וסביו. ופתאום הבין את המתנה שהעניקה לאה לעם ישראל: את סוד ה**נצחיות**, את מתנת הקיום, את ההבנה שהקב"ה לא מחפש שלמות, הוא מחפש את אלו שמתאמצים להיות בכל בוקר יותר טוב מביום הקודם.

ונסיים: בחייה, לאה הייתה אדם שנאבק על כל הישג ומוציא את הכוחות כדי לקבל אהבה. אולם בסופו של דבר, לאה הפכה להיות הדבר האמיתי. כאשר עושים סיכום על ההישגים של רחל ולאה, הרי הם שלא בערך. לאה ילדה את מחצית השבטים וזרעה הצמיח את הכהונה והלווייה (לוי), את משה ואהרן, את המלוכה (יהודה), את משיח צדקנו (דוד) ואת התורה (יששכר).

החיים של לאה לא היו "נוחים", אבל בהחלט "משתלמים". וכבר ידוע הווארט שכתב רבנו הזקן: מצד אחד נאמר "נוח לו לאדם שלא נברא משנברא", ומצד שני נאמר "וירא ה' את כל אשר עשה והנה טוב מאוד". אז החיים הם "טובים" או "לא נוחים"?

ההסבר הוא שהחיים הם לא "נוחים", אבל הם "טובים מאוד", הטוב היהודי הוא לא כזה שמושג מתוך רביצה על הספה, אלא מתוך עבודה ויגיעה – אבל הוא הנחת האמתי. הן לאדם עצמו והן לכללות הבריאה שתגיעה לשלמותה בקרוב ממש מאחר שאין הדבר תלוי אלא בתשובה.

נסיים בשיחה נוספת של הרבי (ל/189): ההיריון של יהודה ותמר הוליד שני ילדים: את זרח ואת פרץ. זרח הוא הגדול ואולם פרץ יגדל ממנו ומזרעו יבוא ישי, דוד ומשיח בן דוד. כי "זרח" כמו השמש, מסמל את הסדר המסודר: עבודת הצדיקים. אלו שבאים ראשונים לכל מקום. "פרץ", לעומתו, מסמל את בעלי התשובה, אלו שפורצים ומבקיעים למקומות שהם לכאורה לא הוזמנו אליהם. ודווקא משם יבוא המשיח בקרוב ממש, כי משיח לא בא לעשות את הדבר הצפוי, הוא בא לעשות את הבלתי צפוי – וכבר הגיע הזמן מזמן!.

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**